

KRIMINALOMSORG I FRIHET: DILEMMA OG FORSLAG TIL REFORMER¹⁾

AV JAN THORSVIK

For å forstå – eller for å kunne forbedre et tiltak, må vi vite hvordan det faktisk fungerer. I de senere år er det blitt gjennomført en rekke undersøkelser omkring kriminalomsorg i frihet i Norge (Hauge, 1967; Norges Vernesamband, 1975; Hauge et al., 1977; Hansen et al., 1978; Næss, 1979). Alle undersøkelsene har det til felles, at de karakteriserer friomsorgen som et ressursvakt system som har store problemer med å realisere målsettingene for tilsynsarbeidet. Min undersøkelse ved Bergen og omegn vernelag (Thorsvik, 1983), i dag Kontoret for kriminalomsorg i Hordaland, Sogn og Fjordane, skiller seg fra de tidligere undersøkelsene på et meget vesentlig punkt. Mens de andre primært tok sikte på å *beskrive* hvordan kriminalomsorg i frihet fungerer, satte jeg dette tiltaket inn i et organisasjonsteoretisk perspektiv.²⁾ Dette teoretiske perspektivet innebar at de empiriske analysene av kriminalomsorg i frihet måtte ta sikte på å avdekke hvordan de organisasjonsmessige trekk ved vernelaget, ved vernelagets forhold til omgivelsene og ved samhandlingssituasjonen mellom vernelaget og tilsynsklientene påvirker tilsynsarbeidet til den enkelte sosialkurator ved vernelaget.

Datainnsamlingen ble gjennomført i perioden februar 1978 til juli 1979, og omfatter både informasjon fra Bergen og omegn vernelag og forskjellige deler av det organisasjonsnettverk som vernelaget er en del av, og dessuten informasjon om samhandlingen mellom de ansatte på vernelaget og tilsynsklientene. Ved innsamling av data ble det benyttet en kombinasjon av tre grunnleggende metoder: Direkte observasjon, systematisk innholdsanalyse av arkiver og intervju med »medlemmer« av de ulike aktørgrupper i systemet.

Datagrunnlaget for undersøkelsen omfatter tre datasett. 1) *Informasjon fra Bergen og omegn vernelag*: a) direkte observasjon i tre måneder av de daglige arbeidsrutiner og de uformelle relasjoner mellom de ansatte, b) en

¹⁾ Dette er en lett omarbeidet versjon av et foredrag ved Sosialhøgskolen i Trondheim.

²⁾ Hovedresonnementet i undersøkelsens teoretiske rammeverk er publisert som artikkel: Thorsvik, Jan: »Skisser til et organisasjonsteoretisk rammeverk for studier av forholdet mellom forvaltningen og dens klienter«, i *Tidsskrift for samfunnsforskning*, nr. 2, Oslo 1982.

systematisk innholdsanalyse av saksmappene på tilsynsklientene som gikk ut av tilsyn i 1977 (N=129), og c) intervju med alle sosialkuratorene (N=5).

2) *Informasjon fra tilsynsklientene*: intervju med et utvalg av klienter som gikk ut av tilsyn i 1977 (N=21).

3) *Informasjon fra organisasjoner i verne-lagets omgivelser som direkte eller indirekte har betydning for tilsynsvirk-somheten*: a) fra *Norges Vernesamband*: intervju med generalsekretæren og to konsulenter, b) fra *fengselsanstaltene*: intervju med alle sosialarbei-derne ansatt ved to landsfengsel og tre kretsfengsel (N=12), og innsamlet skriftlig informasjon fra alle fengselsdistriktsdirektørene og direktørene ved landsfengslene om prosedyrer og bruk av vilkår ved prøveløslatelser ved landets fengselsanstalter, c) fra *Bergen politikammer*: intervju med krimi-nalsjefen, og d) fra *Fylkesarbeidskontoret i Hordaland*: intervju med arbeidsformidlingssjefen og én attføringskonsulent. I tillegg er det i under-søkelsen benyttet foreliggende informasjon som omfatter: a) lover, regler og rettledninger for tilsynsarbeidet, b) bestemmelser som regulerer forholdet mellom vernelaget og henholdsvis politiet/påtalemyndigheten, domstolene og fengselsmyndighetene, c) kriminalomsorg i frihets interne rundskriv, års-rapporter og orienteringsstoff, og d) tidligere undersøkelser omkring krimi-nalomsorg i frihet.

Når det gjelder den daglige virksomhet ved vernelaget, bekreftet mine analyser hva vi visste fra tidligere undersøkelser: at tilsynsvirk-somheten på ingen måte fungerer i henhold til de politiske intensjoner bak tiltaket og de bestemmelser som er gitt for virksomheten, verken når det gjelder til-synets kontrollfunksjon eller hjelpefunksjonen. Dette kan best illustreres ved å se på hvordan tilsynsperioden forløp for alle tilsynsklientene som formelt gikk ut av tilsyn i 1977.

33 % av tilsynsklientene var aldri i kontakt med vernelaget i løpet av tilsynsperioden. Med få unntak gjorde vernelaget ingenting for å komme i kontakt med disse klientene. 22 % av klientene brøt enhver kontakt med vernelaget etter kort tid. Det ble i regelen ikke gjort noe fra vernelaget for å få etablert tilsynet igjen. Bare 45 % av tilsynsklientene opprettholdt kontakten med vernelaget gjennom hele tilsynsperioden. Men generelt var kontakthyp-pigheten meget lav. Det gikk som oftest måneder mellom hver gang klientene var i kontakt med vernelaget, og møtene varte som regel under 30 minutter. Hva innholdet i tilsynet angår, la alle sosialkuratorene mest vekt på tilsynets hjelpefunksjon, men de manglet imidlertid ressurser til å kunne hjelpe. Det var ingen av sosialkuratorene som anså det formelle mest vekt på tilsynets hjelpefunksjon, men de manglet imidlertid ressurser til synet, og i sitt daglige virke ignorerte alle bestemmelsene knyttet til tilsynets kontrollfunksjon.

Disse forhold gir ikke bare grunnlag for å hevde at det er langt mellom intensjoner og praksis. De lærer oss også at det i realiteten ikke er myndighetene som avgjør hva kriminalomsorg i frihet skal være. Tiltakets policy blir derimot bestemt gjennom den måten den enkelte sosialkurator gjør jobben sin på.

Men langt viktigere for spørsmålet om hva som kan gjøres for å bedre effekten av dette tiltaket, er at de empiriske undersøkelsene identifiserte fire forhold som er av avgjørende betydning for tilsynsvirksomheten, og hvert av dem representerer et dilemma for kriminalomsorg i frihet.

For det første var det ingen kontroll innen kriminalomsorg i frihet. Den enkelte sosialkurator ved vernelaget stod derfor helt fritt til å legge opp virksomheten etter sitt personlige skjønn. For det andre var det uoverensstemmelser mellom målsettingene som er nedfelt i bestemmelsene for tilsynsvirksomheten og sosialkuratorenes personlige mål for arbeidet. For det tredje var vernelagets ressurser ekstremt utilstrekkelige i forhold til arbeidsoppgavene det er pålagt. Og endelig var vernelagets forhold til omgivelsene preget av konflikt, asymmetri og dårlig samarbeid.

I det følgende vil jeg knytte noen betraktninger til hvert av disse fire dilemmaene, og til slutt utlede noen forslag til reformer som kan forbedre effekten av den framtidige kriminalomsorg i frihet.

Fravær av kontroll innen kriminalomsorg i frihet

Bestemmelsene som er gitt for tilsynsvirksomheten i lover, reglementer og instruksjer gir den enkelte sosialkurator innen friomsorgen stor frihet til å legge opp tilsynsarbeidet etter sitt personlige skjønn. Sagt med Ragnar Hauge: »Bestemmelsene har mer preg av slagordmessige utsagn enn en oppstilling av klare retningslinjer for virksomheten. Det finnes forventninger om at tilsynsføreren skal kontrollere – men hva han skal kontrollere og hvordan han skal gjøre det sies det lite om. Det finnes også forventninger om at tilsynsføreren skal hjelpe – men hvordan han skal hjelpe gis det få opplysninger om« (Hauge et al., 1977:8).

Når bestemmelsene er gitt en slik utforming at det i praksis er opp til den enkelte sosialkurator å definere innholdet i tilsynet og bestemme hvordan arbeidet skal legges opp, har det sammenheng med følgende karakteristiske trekk ved tilsynsarbeidet som gjør det vanskelig – for ikke å si umulig – å utforme et regelverk som i vesentlig grad reduserer sosialkuratorenes skjønn i arbeidet. For det første ligger det i arbeidets karakter at det må være personlig og tilpasset den enkelte klient. For det andre omfatter tilsynsarbeidets hjelpe- og kontrollfunksjoner svært sammensatte arbeidsoppgaver som vanskelig kan reduseres til programmatisk formuleringer. Dessuten vil

det ofte oppstå situasjoner under samhandlingen med klientene som krever varsomhet og aktpågivende vurderinger og beslutninger fra sosialkuratorene som ikke kan antesiperes i regler og retningslinjer for virksomheten.

Sosialkuratorene som daglig samhandlet med tilsynsklientene understreket også at tilsynsarbeidet må baseres på skjønn, og de hevdet at et mer detaljert regelverk bare vil være en ulempe for dem i tilsynsarbeidet. De menneskelige kvaliteter og det personlige skjønn som er involvert i tilsynsarbeidet gjør det imidlertid meget vanskelig å utvikle adekvate mål for en systematisk innsamling av informasjon fra og evaluering av virksomheten til sosialkuratorene (Lipsky, 1980). Dette er av avgjørende betydning for mulighetene for å kunne kontrollere og påvirke sosialkuratorenes organisasjonsatferd gjennom formelle interne styrings-, koordinerings- og kontrollmekanismer. Enhver form for administrativ kontroll forutsetter at det på en eller annen måte er mulig å måle hvordan tjenestemennene utfører arbeidet, og at det på grunnlag av slike kriterier kan utvikles formelle prosedyrer for tilbakeføring av informasjon fra virksomheten. Videre må det på grunnlag av denne informasjonen være mulig å fastslå i hvilken grad den enkelte tjenestemanns beslutningsatferd og innholdet i de beslutninger som fattes er i samsvar med målsettingene for virksomheten (Kaufman, 1973).

Den eneste systematiske innsamling av informasjon om tilsynsvirksomheten var den kvartalsvise og årlige tilsynsstatistikk som utarbeides av vernelagene. Statistikken er imidlertid ikke annet enn en tallmessig oversikt over mottatte og formelt utløpte tilsynsoppdrag ved vernelaget i løpet av perioden. Hvis tilsynsstatistikken er ment å være et kvantitativt uttrykk for tilsynsvirksomheten, siden den indikerer det tallmessige forhold mellom sosialkuratorer og tilsynsklienter, er den i beste fall villedende, da den ikke gir opplysninger om antall tilsynsunndragelser i perioden. Jeg minner om at 55 % av tilsynsklientene som omfattes av undersøkelsen ved Bergen og omegn vernelag unndro seg tilsynet. Det faktiske case load på den enkelte sosialkurator var derfor vesentlig mindre enn hva statistikken indikerer.

Kort sagt var det ingen form for innsamling av informasjon om tilsynsarbeidet til den enkelte sosialkurator, og følgelig ingen kontroll med hvordan tilsynsarbeidet ble utført. Sosialkuratorene stod derfor fritt til å legge opp tilsynsarbeidet nøyaktig slik de måtte ønske.

Når undersøkelser dokumenterer et vesentlig misforhold mellom et tiltaksintensjoner og realiteter, slik forholdet er for kriminalomsorg i frihet, er det byråkratiske svaret som oftest å kreve en systematisk kontroll med virksomheten.

Som erstatning for adekvate mål for tilsynsarbeidet, som vanskelig lar seg utforme, er det nærliggende å ta til orde for at f. eks. tilsynsunndragel-

ser bør innarbeides i tilsynsstatistikken. Derved vil statistikken både gi opplysninger om hvor mange av tilsynsoppdragene som blir iverksatt og fulgt opp, samtidig som den gir et reelt bilde av sosialkuratorenes case load. Det er hevet over enhver tvil at slike kvasi-mål basert på trekk ved arbeidet som lett lar seg kvantifisere kan bidra til å forbedre effekten av arbeidet langs de variable som måles (Blau og Scott, 1963; Blau, 1973; Etzioni, 1972; Thompson, 1977). Men like sikkert er det at anvendelsen av slike mål som forteller lite eller ingenting om arbeidets kvalitet – om hva som foregår under samhandlingen med klientene og om endringer i klientenes situasjon, kan gi uønskede resultater ved at sosialkuratorerne legger opp arbeidet med sikte på å kunne vise til resultater i statistikken.

Peter Blaus (1973) undersøkelse ved et arbeidskontor i USA er blitt et klassisk eksempel på hvordan bruk av enkle statistiske mål for effektivitet kan gi konsekvenser som er klart dysfunksjonelle for organisasjonens målsettinger, ved at de fører til en tjenestemannsatferd som undergraver tiltakets kvalitet. Når man innførte en systematisk registrering av antall arbeidsforhold som ble formidlet av den enkelte arbeidsformidler, begynte alle tjenestemennene å prioritere klienter som man antok var lett å arbeidsplassere for å skåre godt i formidlingsstatistikken. Klienter som man antok det ville ta tid å få formidlet til et ordinært arbeidsforhold ble systematisk nedprioritert og avvist.

Blaus resultater er viktig for debatten om hvorvidt økt kontroll med tilsynsarbeidet vil forbedre effekten av virksomheten. Dersom de som er gitt til ansvar å administrere kriminalomsorg i frihet, gir etter for krav om administrativ kontroll, vil de av grunner jeg har pekt på måtte basere kontrollen på kvantitative opplysninger om den enkelte sosialkuratorers case load. Case load og tilsvarende mål er imidlertid klart utilstrekkelige som evalueringskriterier i klientarbeid med mange og sammensatte arbeidsoppgaver, og hvor gode problemløsninger forutsetter at tjenestemennene har frihet til å anvende en stor grad av personlig skjønn (Lipsky, 1980). Som tilfellet var i Blaus undersøkelse, er det grunn til å frykte at kontroll basert på slike mål – som forteller lite eller ingenting om virksomhetens karakter og verdi for klientene – vil undergrave tilsynsarbeidets kvalitet.

Jeg slutter meg derfor helt til sosialkuratorerne når de hevder at tilsynsarbeidet må baseres på at den enkelte sosialkurator har frihet og autonomi til å kunne tilpasse tilsynet til den enkelte klient. Når det ikke er mulig å utforme et regelverk som i vesentlig grad reduserer sosialkuratorenes skjønn i arbeidet, eller adekvate mål for administrativ kontroll, må selvkontroll og lojalitet substituere byråkratisk styring, koordinering og kontroll.

Profesjonalisering representerer én løsning på dilemmaet: nødvendig-

heten av tjenestemannsautonomi og krav om en eller annen form for kontroll som kan sikre at arbeidet (likevel) blir utført på en forskriftsmessig og tilfredsstillende måte (Blau og Scott, 1963; Scott, 1969). De vanligste argumenter for en slik løsning viser både til at medlemmer av behandlingsprofesjoner vil føle seg bundet av en profesjonell norm om å ivareta klientenes velferd og interesser, og at klientarbeidet vil bli utført under supervisjon og kontroll av profesjonsgruppen (Hill, 1976; Johnson, 1981).

De siste 10-år har tidligere Norges Vernesamband etterstrebet en tilfredsstillende og ensartet praksis i tilsynsarbeidet nettopp ved å profesjonalisere korpset av vernelagsarbeidere ved fortrinnsvis å ansette sosionomer i nye stillinger. Profesjonaliseringen har imidlertid gitt resultater som bringer oss over på hva jeg har kalt det andre dilemma for kriminalomsorg i frihet.

Konflikt mellom bestemmelsene for tilsynsvirksomheten og sosialkuratorernes personlige mål for virksomheten

Innen litteraturen om profesjonalisering er det generelt antatt at det er tre forhold knyttet til profesjonsutøvere som alle tenderer mot at profesjonalisering *kan* bli et dilemma for organisasjonen. Det faller naturligvis for langt å gå inn på resonnementene bak antakelsene og drøfte den empiriske forankring, så i denne sammenheng må jeg nøye meg med å sammenfatte antakelsene i en spissformulering. For det første er det antatt at profesjonsutøvere vil føle seg mer bundet av internaliserte profesjonelle standarder enn bestemmelser og direktiver fra overordnede, og de vil trolig nekte å etterkomme – eller aktivt motarbeide de bestemmelser for virksomheten som står i konflikt med profesjonens normer. For det andre er det antatt at profesjonsutøvere, hvis de er stilt overfor en uensartet gruppe av potensielle klienter og/eller arbeidsmengden overskrider kapasiteten, vil foretrekke å arbeide med – og være mest imøtekommende overfor de klienter som representerer problemer som profesjonsutøverne har gode løsninger på, og som de tror at de kan få de beste resultater med. Og for det tredje er det antatt at det vil være en uformell norm blant profesjonsutøvere om at man ikke skal kritisere eller legge seg opp i hverandres arbeid (se f. eks. Blau og Scott, 1963; Scott, 1969; Lipsky, 1980).

Bakgrunnen for å profesjonalisere korpset av vernelagsarbeidere med sosionomer, var et bevisst valg om å prioritere tilsynets spesifikke hjelpefunksjoner.

Når sosionomene ble rekruttert til vernelaget, brakte de med seg holdninger, verdioppfatninger og sosiale identifikasjoner som de hadde tilegnet seg under utdannelsen. Sosionomideologiens standarder for sosialt arbeid

preget den enkeltes problemstruktur, og påvirket den måten hun eller han fortolket bestemmelsene for tilsynsvirksomheten, prioriterte mellom funksjonene i tilsynsarbeidet og valgte å utføre arbeidsoppgavene på. Sosionomideologien var rådende på vernelaget, og også de som ikke var sosionomer av utdanning gav verbalt uttrykk for sterk støtte til dens standarder for sosialt arbeid. Sosialkuratorenes oppslutning om sosionomideologien representerte imidlertid en latent konflikt i forhold til bestemmelsene for tilsynsarbeidet som er knyttet til tilsynets kontrollfunksjon. Dette særlig fordi sosionomideologien legger stor vekt på konfidensialitet som basis for tillitsforholdet til klienten, og at det bør føres minst mulig kontroll med klienten mens hun eller han får hjelp.³⁾

Alle sosialkuratorene gav uttrykk for at de ikke følte seg bundet av bestemmelsene om å kontrollere, fordi de mente at de står i konflikt med normene for sosialt arbeid som er forankret i sosionomideologien. I sitt daglige arbeid ignorerte derfor alle tilsynets kontrolloppgaver. Ulydigheten i forhold til tilsynets kontrollaspekt ble legitimert og ytterligere forsterket av en sterk uformell norm blant de ansatte, om at man ikke skal legge vekt på bestemmelsene knyttet til kontrollfunksjonen. Det var dessuten en sterk uformell norm om å betrakte tilsynsarbeidet som en sak som bare angår den enkelte sosialkurator og dennes klienter. Som konsekvens var tilsynsarbeidet helt privatisert, og man unngikk å diskutere problemer og metoder i tilsynsarbeidet med hverandre.

Hva som i realiteten har skjedd innen kriminalomsorg i frihet kan best karakteriseres som en målforskyvning, hvor oppmerksomheten konsentreres om tilsynets hjelpefunksjon og man neglisjerer de plikter og arbeidsoppgaver som er knyttet til kontrollfunksjonen. Profesjonaliseringen har ført til at tilsynets hjelpefunksjon er blitt kriminalomsorg i frihets *raison d'être*. Friomsorgen manglet imidlertid de ressurser som er nødvendige for å kunne gi hjelpefunksjonen et konkret innhold. Dette bringer oss over til det tredje dilemma for kriminalomsorg i frihet.

Vernelagets ressurser var ekstremt utilstrekkelige i forhold til arbeidsoppgavene

Den viktigste ressurs for kriminalomsorg i frihet er den enkelte sosialkurator, hennes eller hans faglige kvalifikasjoner og personlige egenskaper. Det viktigste virkemiddel i tilsynsarbeidet er individuelt sosialt arbeid. Den kritiske faktor i dette arbeidet er tid. Det er en forutsetning for et effektivt tilsynsarbeid at sosialkuratorene har rimelig anledning til å bruke den tid

³⁾ Om sosionomideologiens verdier, se Guttormsen og Høigård (1977).

som er nødvendig på den enkelte klient. Ved utgangen av 1977 var imidlertid antall tilsynsoppdrag fordelt på den enkelte sosialkurator ved Bergen og omegn vernelag ca. 80. Med en slik case load sier det seg selv at mulighetene er små for en effektiv oppfølgelse av den enkelte klient gjennom individuelt sosialt arbeid.

Men resultatene av individuelt sosialt arbeid er også avhengig av at tilsynsklientene får dekket sine materielle hjelpebehov. Når det gjelder økonomisk hjelp hadde vernelaget svært beskjedne midler til fordeling blant tilsynsklientene, og bistanden begrenset seg til et lite pengebeløp i et knipetak. Av konkrete ytelser ellers, drev vernelaget en overgangsbolig for tidligere lovbrøyttere og administrerte dessuten et arbeidstreningsprosjekt. Men tilbudet på disse ytelsene var meget begrenset, og i forhold til klientenes hjelpebehov var det nesten for ingenting å regne. Vernelaget var derfor henvist til å formidle kontakt med, eller henvende seg på vegne av hjelpetrengende klienter til de ordinære hjelpeinstansene.

Det er grunnlag for å hevde at vernelagets ressurser var kronisk utilstrekkelige i forhold til arbeidsoppgavene. Man hadde verken personellressurser til å kunne iverksette og følge opp alle tilsynsoppdragene som man mottok fra myndighetene, eller materielle ressurser til å kunne yte tilsynsklientene konkret hjelp. I sitt daglige arbeid var sosialkuratorene tvunget til å modifisere ambisjonene i tilsynsarbeidet i forhold til de ressursene de hadde. Spørsmålet for den enkelte sosialkurator var derfor ikke: hvordan å iverksette og følge opp alle mottatte tilsynsoppdrag på en forskriftsmessig og tilfredsstillende måte. Problemene for den enkelte var derimot i et nøtteskall: hvordan å begrense tilgangen av tilsynsklienter og velge ut de klienter som man mest sannsynlig kan få de beste resultater med.

Til tross for de politiske intensjoner bak kriminalomsorg i frihet og bestemmelsene som er gitt for tilsynsvirksomheten, var det åpenbart funksjonelt for vernelaget å avvise enkelte tilsynsklienter, for derved å få mer tid til disposisjon for de klienter som man prioriterte i tilsynsarbeidet.⁴⁾ Ved å være selektive i iverksettingen av tilsynsoppdragene, og følge opp bare et begrenset antall tilsynsklienter, etterstrebet man både en optimal utnyttelse av de knappe ressursene og en faglig tilfredsstillende standard i klientarbeidet.

⁴⁾ Lipsky (1980:101) har pekt på at dette ikke er uvanlig for behandlings- og klientorienterte organisasjoner: »It is dysfunctional to most street-level bureaucracies to become more responsive. Increases in client demands at one point will only lead to mechanisms to ration services further at another point, assuming sources remain unchanged.«

Fordi sosialkuratorene ved vernelaget hadde frihet til å kunne legge opp tilsynsarbeidet etter sitt personlige skjønn og dertil var skjermet mot innsikt i arbeidet, kunne den enkelte anvende de tilpasningsmekanismer som vedkommende fant hensiktsmessig for å rasjonere ressursene. Alle sosialkuratorene fastholdt imidlertid at de var nødt til å prioritere mellom klientene. Dette skjedde både ved at de unnlot å effektivere alle mottatte tilsynsoppdrag, og ved at de aktivt og passivt avviste enkelte tilsynsklienter som tok kontakt med vernelaget. Den viktigste utsilings- og rasjoneringsmekanismen var imidlertid knyttet til iverksettingen av tilsynsoppdragene.

Kort sagt gav sosialkuratorens rasjonering av ressursene seg uttrykk i en systematisk utsilning og ulikebehandling av tilsynsklientene. Ved terskelen prioriterte de å få etablert tilsynet overfor førstegangsklienter, mens de under samhandlingen med klientene prioriterte dem som viste motivasjon og samarbeidsvilje. Det var dessuten en tendens blant sosialkuratorene til å fra-skrive seg ansvaret for klientenes exit, ved å legge »skylden« for tilsynsunndragelsene på den enkelte klient. Dette var trolig for at forskjellsbehandling ikke skulle undergrave friomsorgens legitimitet.

Selv om det for de fleste tilsynsunndragelsenes vedkommende er meget som taler for at de kan tilskrives sosialkuratorens policy i tilsynsarbeidet, er det dermed ikke sagt at ansvaret for at 55 % av tilsynsoppdragene ikke ble fulgt opp er vernelagets alene. Snarere langt der ifra, fordi vanskene egentlig er uttrykk for at vernelaget i sjelden sterk grad er prisgitt et samarbeid med andre organisasjoner som direkte eller indirekte har betydning for tilsynsvirksomheten. Dette bringer oss over på hva jeg har kalt det fjerde dilemma for kriminalomsorg i frihet.

Forholdet til omgivelsene var preget av konflikt, assymeri og dårlig samarbeid

Vernelaget er plassert i – og virker innenfor et handlingsmiljø preget av et nettverk av andre organisasjoner som i varierende grad har betydning for tilsynsarbeidet ved vernelaget, og som sosialkuratorene direkte eller indirekte har kontakt med i tilsynsarbeidet. Det er meget viktig at vi har klart for oss hvor sterkt avhengig vernelaget er av forhold i dets omgivelser. For det første har vernelaget ingen innflytelse over hvem som stilles under tilsyn, og derved ingen muligheter til å regulere tilgangen av tilsynsoppdrag. Når det gjelder ressursiden, finansieres vernelaget av staten ved bevilgning over Justisdepartementets budsjett. Men ressursituasjonen til vernelaget er klart utilstrekkelig i forhold til klientenes hjelpebehov, slik at man i tilsynsarbeidet er helt avhengig av å samarbeide med de ulike grener av samfunnets ordinære hjelpeapparat for å avhjelpe tilsynsklientenes hjelpebehov.

Hvordan kan vi beskrive og forklare den karakter og form som samarbeidsforholdet mellom vernelaget og den enkelte organisasjon i dets organisasjonsnettverk helt konkret antar? Inspirert av idéer fra Litwak og Rothman (1970) og Van de Ven (1979) fant jeg det fruktbart å fokusere på: 1) hva som karakteriserer avhengighetsforholdet mellom vernelaget og den enkelte organisasjon i dets organisasjonsnettverk, og 2) hvordan trekk ved den enkelte organisasjons målsettinger og de ansattes problemstruktur samsvarer med vernelagets hjelpe- og kontrollfunksjon og sosialkuratorenes problemstruktur.

Forholdet mellom vernelaget og det øvrige strafferettsapparat er først og fremst karakterisert ved at disse instansene bare har sammenfallende målsettinger med vernelagets kontrollfunksjon. Vernelagets avhengighet til fengselsmyndighetene og domstolene er begge asymmetrisk og lovregulert, da disse instansene er gitt myndighet til å bestemme om en lovbrøyer skal stilles under tilsyn. Selv har vernelaget ingen innflytelse over utvelgelsen av tilsynsklienter. Myndighetenes praksis ved ileggelse av tilsyn, særlig at prøveløslatte stilles automatisk under tilsyn, gjorde dette til et fundamentalt problem for sosialkuratorene. Vernelaget mottok langt flere tilsynsoppdrag enn man hadde muligheter for å kunne utføre. Dessuten fikk vernelaget i oppdrag å iverksette tilsyn også overfor personer som etter sosialkuratorenes mening ikke burde vært stilt under tilsyn. Som oftest hadde tilsynsklientene vilkår knyttet til prøvesituasjonen. Det var nærmest automatikk i myndighetenes fastsettelse av vilkår, og dette opplevde sosialkuratorene som en direkte ulempe for tilsynsarbeidet. Verken dommerne eller ledelsen i fengslene delte sosialkuratorenes problemstruktur, noe som klart kom til uttrykk i sosialkuratorenes syn på deres praksis ved ileggelse av tilsyn og bruk av vilkår for prøvetiden. Sosialkuratorene understreket at myndighetene ved ileggelse av tilsyn bør legge avgjørende vekt på om tilsynet kan være til hjelp for klienten. Ved fastsettelse av vilkår for prøvetiden bør man vurdere hva som er hensiktsmessig i det enkelte tilfelle.

Avhengigheten mellom vernelaget og politiet er symmetrisk og lovregulert, da begge parter er pålagt en gjensidig rapporteringsplikt. Dessuten var forholdet preget av uoverensstemmelser mellom polititjenestemennene og sosialkuratorenes problemstruktur. Ved begge instansene ble det gitt uttrykk for at den annen part viste for liten forståelse for ens arbeid, og det ble pekt på at forholdet mellom dem ikke var særlig godt.

Forholdet mellom vernelaget og samfunnets ordinære hjelpeapparat er karakterisert ved at disse instansene har sammenfallende målsettinger med vernelagets hjelpefunksjon. Avhengigheten er imidlertid asymmetrisk, da vernelaget mangler ressurser som er av relevans for hjelpeinstansenes

virksomhet, og som kan gjøre vernelaget attraktivt som samarbeidspartner. Forholdet er ikke regulert av bestemmelser, selv om tilsynsklientene er berettiget til hjelp på lik linje med andre hjelpetrengende samfunnsborgere. Det var bare de ansatte ved sosialkontorene som delte sosialkuratorenes problemstruktur. Når det gjelder tjenestemennene ved de øvrige hjelpeinstansene, hevdet sosialkuratorene at disse hadde en holdning til kriminelle generelt som vanskeliggjorde forholdet.

Vernelagets handlefrihet og tilpasningsmuligheter var avhengige av disse interorganisatoriske nettverkene som vernelaget var innvevd i, og koalisjonene mellom dem. De strukturelle forholdene mellom vernelaget og den enkelte organisasjon i organisasjonsnettverket var langt på vei bestemmende for samarbeidet mellom dem.

Vernelaget hadde et dårlig og til dels konfliktfylt samarbeid med alle organisasjonene som hadde sammenfallende målsettinger med vernelagets kontrollfunksjon, og hvor tjenestemennene ikke delte sosialkuratorenes problemstruktur. Forholdet var både preget av en manglende vilje fra det øvrige strafferettsapparat til å trekke kriminalomsorg i frihet inn i et samarbeid, og en frykt fra sosialkuratorene for at et nærmere samarbeid med strafferettsapparatet kunne vanskeliggjøre forholdet til klientene. Dette må tolkes i lys av uoverensstemmelsene mellom vernelagets faktiske målsetting, å ivareta tilsynets hjelpefunksjon (som av de ansatte innen friomsorgen ble fremstilt som tiltakets *raison d'être*), og myndighetenes fokusering på tilsynsordningens strafferettslige aspekt knyttet til kontrollfunksjonen.

Selv om de ulike hjelpeinstansene hadde sammenfallende målsettinger med vernelagets hjelpefunksjon, var det bare med sosialkontorene at vernelaget hadde et godt samarbeid. Sosialkuratorene ved vernelaget mente at det gode samarbeidet skyldtes at de ansatte ved sosialkontorene hadde stort sett samme problemstruktur som dem selv. Samarbeidet mellom vernelaget og de øvrige grener av hjelpeapparatet var derimot meget dårlig. Sosialkuratorene hadde store problemer med å skaffe tilsynsklientene den hjelp de hadde behov for, og endog klar rett til fra de ulike hjelpeinstansene. Det dårlige samarbeidet må i en vesentlig grad tilskrives at avhengighetsforholdet mellom vernelaget og hjelpeinstansene er asymmetrisk, og at tjenestemennene ved disse instansene ikke delte sosialkuratorenes problemstruktur. Dertil kommer at lovbryster-stemplet gjorde tilsynsklientene lite attraktive som målgruppe, selv om de representerte problemer som hjelpeinstansene hadde adekvate løsninger på.

De interorganisatoriske forhold som her er beskrevet, påvirker de interne forhold ved vernelaget, og betinget den måten sosialkuratorene utførte tilsynsarbeidet på. De dårlige samarbeidsforholdene mellom vernelaget og

det øvrige strafferettsapparat og de ulike grener av samfunnets hjelpeapparat gjorde arbeidsforholdene ved vernelaget usedvanlig vanskelige, og det var kort sagt umulig for sosialkuratorene å utføre tilsynsarbeidet på en forskriftsmessig og tilfredsstillende måte. De strukturelle forholdene mellom vernelaget og organisasjonsnettverket gjør at det er lite vernelaget selv kan gjøre for å fremme et bedre samarbeid. Problemene som sosialkuratorene strir med i sitt daglige tilsynsarbeid, er egentlig uttrykk for en institusjonell konflikt knyttet til *helheten* av det system av intra- og interorganisasjonsmessige forhold som tilsynsvirksomheten finner sted innenfor. Det vil derfor være både utilstrekkelig og direkte galt dersom man begrenset oppmerksomheten til trekk ved det enkelte vernelag og de som jobber der, når man skal søke forklaringer på de vanskeligheter som kriminalomsorg i frihet befinner seg i.

Hva kan gjøres for å forbedre effekten av kriminalomsorg i frihet?

Med de undersøkelser som foreligger omkring kriminalomsorg i frihet, skulle kunnskapsgrunnlaget være tilstrekkelig for å sette i gang et systematisk reformarbeid for å bringe dette tiltaket opp på et anstendig nivå. Jeg vil imidlertid understreke, at friomsorgens problemer ikke må bortforklares ved individualisering og psykologisering som bringer institusjonene som forvalter tiltaket ut av fokus. Oppmerksomheten må heller ikke begrenses til det enkelte kontor for kriminalomsorg i frihet og de problemer dette strir med, når vanskene egentlig er uttrykk for en institusjonell konflikt knyttet til hele det kompleks av organisasjonsmessige forhold som konstituerer forutsetningene for tilsynsvirksomheten. Kort sagt: vi må ta utgangspunkt i det apparat vi konkret står overfor og det nettverk av institusjoner som det spiller sammen med.

Hva er nøkkelbetingelsene for at tilsynsarbeidet skal bli utført på en forskriftsmessig og tilfredsstillende måte? Svarene ligger først og fremst i de fire dilemma for kriminalomsorg i frihet som er blitt identifisert ved de empiriske analysene, og som jeg har kommentert. Som det har fremgått, dreier det seg i hovedsak om to ting: å få redusert det ekstreme misforhold mellom arbeidsoppgaver og ressurser innen friomsorgen, og å fremme konsensus mellom bestemmelsene for tilsynsvirksomheten og sosialkuratorenes problemstruktur.

Når det gjelder å oppnå et rimelig samsvar mellom arbeidsoppgaver og ressurser, fremstår en koordinering og et forpliktende samarbeid mellom friomsorgen og nettverksorganisasjonene som den viktigste betingelsen. Situasjonen i dag kan kort sammenfattes i følgende punkter: a) arbeidet i fengslene med å forberede den innsatte for løslatelsen er preget av en

fundamental mangel på planlegging og tilrettelegging, og det er ikke noe samarbeid mellom fengslet og andre instanser som har ansvaret for ettervern av løslatte fanger, b) myndighetene treffer rent rutinemessig bestemmelser om tilsyn og vilkår uten å foreta en konkret vurdering av om dette er hensiktsmessig i det enkelte tilfelle, c) kriminalomsorg i frihet mottar langt fler tilsynsoppdrag enn de har muligheter for å kunne iverksette og følge opp, og d) friomsorgen har store problemer med å skaffe tilsynsklientene den hjelp de har behov for og rett til fra de ulike grener av samfunnets hjelpeapparat.

En effektivisering av kriminalomsorgen er først og fremst betinget av i hvilken grad man lykkes i å koordinere disse forskjellige virksomheter gjennom et forpliktende tverretattlig samarbeid.

Ved den statlige overtakelsen av friomsorgen i 1980 har kriminalomsorg i anstalt og frihet fått en felles ledelse. Dette innebærer at en enhetlig og samordnet planlegging av den samlede kriminalomsorg kan finne sted under én ledelse. Den framtidige kriminalomsorg må fortsatt bygge på det prinsipp, at personer som er dømt for forbrytelser har den samme rett til støttetiltak og samfunnsmessig hjelp fra det ordinære hjelpeapparat som andre samfunnsborgere har. Kriminalomsorgens viktigste oppgave er etter dette å planlegge og koordinere hjelpetiltakene, og tale lovbrytneres sak overfor de ulike myndigheter og påse at de får den hjelp de har rett til fra det offentlige.

Den sentrale ledelse må derfor virke aktivt for å fremme koordinering på tre plan. For det første må omsorgsarbeidet i og utenfor anstalt integreres gjennom et institusjonalisert samarbeid, som sikrer at det arbeid som påbegynnes i fengslet, følges aktivt opp av kontorene for kriminalomsorg i frihet etter løslatelsen. For det andre må myndighetenes praksis ved ileggelse av tilsyn av vilkår for prøvetiden tilpasses friomsorgens kapasitet i tilsynsarbeidet. Manglende samordning på dette punkt representerer en systematisk undergraving av den frie kriminalomsorgs legitimitet, og må rettes opp ved instruks for en kritisk og selektiv bruk av tilsyn og vilkår basert på prinsippet om hensiktsmessighet. Og endelig må den sentrale ledelse arbeide målbevisst for å trekke samfunnets ordinære hjelpeinstanser med i et forpliktende tverretattlig samarbeid. Jeg vil her vise til at de politiske programklæringer om en effektivisering av resosialiseringsarbeidet bærer bud om en positiv diskriminering for å kompensere lovbyrneres ressursvakheth i forhold til forvaltningen (Thorsvik, 1982a).

Krav om å styrke de lokale enheter for kriminalomsorg i frihet med nye stillinger og andre ressurser, må vurderes nøye i forhold til den policy for virksomheten som er forankret i prinsippet om å bygge ut nettverksrela-

sjonene. Det er viktig å skille mellom den administrative/koordinerende siden og klientbehandlersiden innen kriminalomsorg i frihet. Det er meget som taler for at de fast ansatte sosialkuratorers viktigste funksjon i kriminalomsorgsarbeidet bør være en formidlings- og advokatrolle i forhold til nettverksorganisasjonene, og at tilsynsarbeidet fortrinnsvis bør utføres av et korps av private tilsynsførere lønnet av frimorsorgen.

For det første stiller prinsippet om å samordne kriminalomsorgsarbeidet og trekke det øvrige strafferettsapparat og det ordinære hjelpeapparat med i et forpliktende samarbeid, særlige krav til de lokale enheters administrative kapasitet. De må både kunne fremme kriminalomsorgens interesser generelt gjennom et løpende samarbeid med nettverksorganisasjonene, og på ad hoc-basis bearbeide de berørte etater til å vise fleksibilitet og vilje til å finne fram til individuelle og hensiktsmessige ordninger for den enkelte lovbrøyer.

For det andre gir de forskningsresultater som foreligger, rimelig grunn til å hevde at det er langt fra en optimal utnyttelse av ressursene å basere tilsynsarbeidet på heltidsansatte sosialkuratorer. Tid er den kritiske faktor i tilsynsarbeidet, og et fellestrekk ved undersøkelsene er at de rapporterer om tilsynsunndragelser, sjelden og dårlig kontakt mellom sosialkurator og tilsynsklient, og svært få tilbud til klientene. Jeg minner også om, at til tross for at sosialkuratorene ved vernelaget i Bergen bare fulgte opp 45 % av tilsynsklientene, gikk det som oftest måneder mellom hver gang de var i kontakt med klientene, og møtene varte som regel under 30 minutter.

Det er derfor rimelig å anta, at selv om man reduserte antall tilsynsoppdrag og/eller opprettet nye stillinger, vil problemene bare reproduseres på et høyere volum-nivå, og til syvende og sist være et spørsmål om på hvilken prosentandel man skal legge seg med hensyn til iverksetting og oppfølging av tilsynsoppdrag. Å redusere antall tilsynsunndragelser er i seg selv et viktig mål, men langt viktigere er kvaliteten på tilsynets innhold. Og den er både avhengig av en nær og personlig kontakt mellom tilsynsfører og tilsynsklient, og at det enkelte kontor for kriminalomsorg i frihet kan mobilisere den hjelp og støtte fra hjelpeapparatet som den enkelte klient har behov for.

En optimal utnyttelse av ressursene innen kriminalomsorg i frihet må innebære å trekke veksler på det profesjonelle og det leke elements komparative fortrinn i omsorgsarbeidet. Jeg vil derfor ta til orde for at tilsynsarbeidet fortrinnsvis bør utføres av lønnede private tilsynsførere i nært samarbeid med og under supervisjon av det lokale kontor for kriminalomsorg i frihet. Det er selysagt at det enkelte kontor må utvikle faste initierende rutiner for umiddelbar iverksetting av alle tilsynsoppdrag.

Sosialkuratorenes viktigste funksjon bør i tillegg til å bistå de private tilsynsførere i tilsynsarbeidet, bestå i å fremme kriminalomsorgens interesser overfor nettverksorganisasjonene generelt, og spesielt å tale den enkelte lovbyters sak overfor myndighetene og påse at han får den hjelp han har behov for og rett til fra det offentlige.

Med hensyn til å fremme konsensus mellom bestemmelsene for tilsynsvirkomheten og sosialkuratorenes problemstruktur, utgjør kontrollfunksjonens hensiktsmessighet den strategiske betingelsen. Selv om sosialkuratorene fastholdt at de ikke kan ta hensyn til tilsynets kontrollfunksjon fordi de fryktet at det vil komplisere forholdet til klienten og hemme hjelpearbeidet, er det vanskelig å akseptere påstanden om at hjelp og kontroll ikke lar seg forene i ett og samme samhandlingsforhold mellom tjenestemann og klient. For det første er det et faktum at det finnes grader av formelle og uformelle kontrollfunksjoner i praktisk talt alle former for sosialt arbeid, og det er meg bekjent ikke saklig grunn for å hevde at sosiale kontrolltiltak perverterer hjelpetiltakenes innhold.

For det andre fremgår det klart av undersøkelsen ved Bergen og omegn vernelag, at tilsynets kontrollfunksjon hadde ingen betydning for tilsyns- undragelsene. Det avgjørende for tilsynsklientenes holdning til kriminalomsorg i frihet, var hvilken hjelp den kunne tilby den enkelte klient.

De problemer som de formelle kontrolloppgaver volder for sosialkuratorene, må først og fremst betraktes som et resultat av den vilkårlighet og automatikk som råder ved vilkårsfastsettelsen. I Straffelovrådets innstilling om kriminalomsorg i frihet (NOU 1975:61) knesetter man det prinsipp for fastsettelse av vilkår, at de skal være hensiktsmessige og rimelige, og at det skal foretas en inngående vurdering av hvilke vilkår som synes passende i det enkelte tilfelle. Videre heter det at domfelte skal få uttale seg om vilkårene, og at hans oppfatning skal tillegges vekt av den myndighet som fastsetter vilkårene. Hvis dette opplegget blir fulgt konsekvent av de respektive myndigheter, vil kontrollfunksjonen kunne bli en motivert og naturlig del av den sosiale kontrollen som er implisitt i det individuelle sosiale arbeidet med tilsynsklientene.

Generelt sett vil jeg imidlertid fastholde, at det er en forutsetning for en funksjonell og effektiv koordinering av virksomheten innen den samlede kriminalomsorg og det øvrige strafferettsapparat, at kriminalomsorgen trekkes aktivt med når beslutninger om tilsyn og bruk av vilkår fattes.

Adresse: Forskningsstipendiat, cand.polit. Jan Thorsvik
Fondet for markeds- og distribusjonsforskning
Fredensborgveien 24, Oslo 1, Norge.

LITTERATUR

- Blau, Peter M.: *The Dynamics of Bureaucracy. A Study of Interpersonal Relationships in Two Government Agencies*, Lowe & Brydone, Norfolk 1973.
- Blau, Peter M. & Richard Scott: *Formal Organizations*. Routledge & Kegan Paul, Ltd., London 1963.
- Etzioni, Amitai: *Moderna organisationer*. Bokförlaget Aldus/Bonniers, Stockholm 1972.
- Guttormsen, Gro & Cecilie Høigård: *Fattigdom i en velstandskommune. En undersøkelse av sosialomsorgen i Bærum*. Universitetsforlaget, Oslo 1977.
- Hansen, Mette Viil, Arild Søgncn & Marie Trollvik: *Om å stå under tilsyn*, Institutt for kriminologi, Universitetet i Oslo 1978. I bok: *Dømt til hjelp*. Universitetsforlaget, Oslo 1980.
- Hauge, Ragnar: *Tilsynsførerens syn på sin virksomhet. En foreløpig rapport basert på en intervjuundersøkelse blant tilsynsførere ved Oslo og Akershus vcrnclag*, Institutt for kriminologi og strafferett, Universitetet i Oslo 1967.
- Hauge, Ragnar, Brit Rieber-Mohn & Åse Abrahamsen: *Løslatt fra fengsel. En undersøkelse av ettervernet overfor prøveløslatte fra fengsel*. Norges Verne-samband, Oslo 1977.
- Hill, Michael: *The State, Administration and the Individual*. Fontana Public Administration, Glasgow 1976.
- Johnson, Terence J.: *Professions and Power*. The Macmillian Press, London 1981.
- Kaufman, Herbert: *Administrative Feedback*. The Brooking Institution, Washington 1973.
- Lipsky, Michael: *Street Level Bureaucracy*. Russel Sage Foundation, New York 1980.
- Litwak, Eugene & Jack Rothman: »Towards the Theory and Practice of Coordination between Formal Organizations«, i M. Lefton (red.): *Organizations and Clients*. Charles E. Merrill Publishing Company, Ohio 1970.
- Norges offentlige utredninger (NOU 1975:61) *Kriminalomsorg i frihet*.
- Norges Vernesamband: »Undersøkelse av en del forhold i forbindelse med etablering av tilsynet og tilsynstidens forløp«, vedlegg 9 i NOU 1975:61.
- Næss, Marianne: *Kriminalomsorg i frihet. Idealer og realiteter. En sosiologisk undersøkelse av Oslo og Akershus vcrnclag og klientene der*. Magisteravhandling Sosiologisk institutt, Universitetet i Oslo 1979.
- Scott, Richard W.: »Professional Employees in a Bureaucratic Structure: Social Work«, i A. Etzioni (red.): *The Semiprofessions and Their Organization*. The Free Press, London 1969.
- Thompson, James D.: *Hur organisationer fungerer*. Bokförlagen Prisma, Stockholm 1977.
- Thorsvik, Jan: »Kriminalomsorg i anstalt og frihet. Om innsatte og løslatte fangers rett til støttetiltak og samfunnsmessig hjelp«, i *Tidsskrift for kriminalomsorg*, nr. 1, Oslo 1982a.
- Thorsvik, Jan: »Skisser til et organisasjonsteoretisk rammeverk for studier av forholdet mellom forvaltningen og dens klienter«, i *Tidsskrift for samfunnsforskning*, nr. 2, Oslo 1982b.

- Thorsvik, Jan: Forvaltningen og straffedømte. Universitetsforlaget, Oslo 1983. (Kommer.)
- Van de Ven, Andrew H.: Bokanmeldelse av Howard E. Aldrich: Organizations and Environments, i Administrative Science Quarterly, juni 1979.

NY LITTERATUR

- Jörgen Wedin: *Spelet om trafikpolitiken*. P. A. Nordstedt & Söners förlag, Stockholm 1982. ISBN 91-1-827101-4. 344 s. Ca. 185 s.kr. (Vil blive anmeldt.)
- Johannes Knutsson: *Problemen med uppklaringsprocenten*. BRÅ Rapport 1983:1. ISBN 91-38-07430-3. 67 s.
- Ds S 1983:2 *Kvinnomisshandel. Kartläggning och överväganden*. Socialdepartementet Liber Förlag, Stockh. 1983. ISBN 91-38-07463-X. Ca. 190 s. (Rapport fra en arbeidsgruppe.)
- Mennesker og Rettigheter*. Udg.: Det norske menneskerettighetsprosjekt. ISSN 0800-0735. N.kr. 90, studenter n.kr. 45. (Nyt tidsskrift. 1. nummer indeholder blandt andet: Menneskerettighetssystemet, Nordisk indsats i FN og Retten til mat.)
- Behandlingsforskning*. Rapport från Nordiskt samhällsvetenskapligt alkoholforskar-möte 1982. NAD-publikation nr. 7 1983. ISSN 0359-7024. (29 indlæg.)
- Per Bregengaard & Ulla Søgaard Thomsen: *Erfaringer fra Byggeren*. Mjølner Præsto 1982. ISBN 87-87721-09-0. 129 s. 79,50 d.kr. (Vil blive anmeldt.)
- BRÅ PM 1983:1 *Ocker*. 75 s. (Kriminalisering af uagtsom åger i næringsvirksomhed m. m.)
- International Exchange of Information on current Criminological Research Projects in Member States*. Europarådet, Strasbourg 1983. ISSN 0252-063-x. 195 s.
- Teuvo Peltoniemi: *Familjevåld i Finland och Sverige — Omfattning och attityder*. Rättspolitiska forskningsinstitutet, publikation nr. 58. Helsingfors 1983. Stencil. 38 s.
- Research report summaries 1982*. Research Institute of Legal Policy. Helsinki 1983. Stencil. 34 s.
- Arne Trankell (ed.): *Reconstructing the Past. The Role of Psychologists in Criminal Trials*. P. A. Norstedt & Söners förlag. Stockholm 1982. ISBN 91-1-827661-X. 398 s. Ca. 275 s.kr. (Vil blive anmeldt.)
- Johny Kalderstam: *Rätten i kriminalpolitiken*. P. A. Norstedt & Söners förlag. Stockholm 1983. ISBN 91-1827861-2. 183 s. 150 s.kr. (Vil blive anmeldt.)
- Madeleine Löfmarck: *Gäldenärsbrotten. Tolkning och tillämpning av straffbestämmelserna i 11. kap. brottsbalken*. P. A. Norstedt & Söners förlag, Stockholm 1982. ISBN 91-1-827501-X. 374 s. 374 kr. (Vil blive anmeldt.)
- Trafiknykterhetsbrotten. Förslag till ändringar i lagstiftningen*. Ds:Ju 1983:6, Stockholm. 147 s. ISBN 91-38-07527-X.
- Kauko Aromaa: *Varkaun ammatti ja sen tuki-instituutiot*. (The profession of the thief and its supportive institutions). Helsinki 1983. ISBN 951-704-082-2. 223 s.